SANATIN MEKANI VE MEKANIN SANATI

Nilay ÖZSAVAŞ ULUÇAY [1]

ÖZ

Sanat ve mekan, yaratıcı ifade biçiminin iki farklı alanda ortaya çıkmış halidir. İkisi de birer iletişim biçimidir ve ikisi de içinde hem tasarım, hem de sanat barındırmaktadır. Tasarım sürecinde sanat algısı ve sanat sürecinde tasarım algısı birbirinden ayrı ve bağımsız olarak düşünülememektedir. Tasarımdan ayrı üretilen bir sanatın eksik kalması gibi, sanat ile beslenmeyen bir tasarım estetikten uzak kalmaktadır. Çağdaş sanatta, sanatçının eseri artık kendi sınırlarının dışına çıkarak bulunduğu mekanı kullanarak bütünleşmektedir. Bu çalışmada amaç, çağdaş sanatlarda sürekli bahsi geçen mekan konusuna, sanatın objesi olarak ve sanatı içinde barındıran ve sergileyen bir sanat olarak bakmayı hedeflemektir. Sanat ve tasarım alanlarındaki bu etkileşim, mekan tasarımının kendisini oluşturmaktadır. Çalışma içerisinde yer alan iki bölüm bu konuları ayrı ayrı ele almaktadır. Sanatın mekanı bölümünde sanatın mekanı bir obje olarak kullandığı örneklere ve mekanın sanatı bölümünde ise sanatı içinde barındıran sanat galerileri örneklerine yer verilmesini kapsamaktadır. Sonuç olarak, sanat ve tasarımda disiplinler arası etkileşim ve mekan tasarımında çağdaş sanatın yansıması olduğu gözler önüne serilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Mekan, Çağdaş Sanat, Tasarım, Sanat Galerisi.

Özsavaş Uluçay, Nilay. "Sanatın Mekanı ve Mekanın Sanatı". *idil* 6.36 (2017): 2245-2258.

Özsavaş Uluçay, N. (2017). Sanatın Mekanı ve Mekanın Sanatı. *idil*, 6 (36), s.2245-2258.

[1] Öğr. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, nozsavas(at)gmail.com

THE SPACE OF ART AND THE ART OF SPACE

ABSTRACT

Art and space are the appearances of creative expression in two different fields. Two of them are ways of communication, and they contain within both design and art. The perception of art in the design process and the perception of a design in the art process can not consider separately and independently. A design that is not nourished by art is far from aesthetic like an art that produced separately from design is lack. In contemporary art, the artist's work is integrated out of its limits from now on by using the space. In this study, it is aimed to look at the space issue as an object of art and as an art that holding and exhibiting the art, which is constantly mentioned in contemporary art. The interaction of art and design fields, constitutes interior design itself. There are two sections in the study that approaching these issues separately. In the space of art section, examples of using the space as an art object and in the art of space section, examples of art galleries that holding the art in the space, are given. As a result of this study, in art and design an interdisciplinary interaction is unfolded and in interior design, there is a reflection of contemporary art.

Keywords: Art, Space, Contemporary Art, Design, Art Gallery.

Giriş

Sanat ve mekan ilişkisi hem sanat hem mekan açısından çoğunlukla incelenmiş, birbiri içinde yer alan ve birbirini içinde barındıran birer kavram olarak kabul edilmiştir. Çağdaş sanatın deneysel ifade biçimleriyle mekanın sanatta kullanımı örneklerine daha çok rastlanmaya başlanmıştır. Çalışmanın esas değinmek istediği nokta ise sanat ve mekan kavramlarının yani sanat ve tasarımın birbirinden ayrı düşünülemeyeceği kanısında geliştirilen sanatın mekanı ve mekanın sanatı örnekleridir. Sanatın mekanları olarak arazi sanatı, yerleştirme sanatı, video sanatı ve performans sanatı gibi çağdaş sanat örneklerine birinci bölümde yer verilecektir. İkinci bölümde yer alan mekanın sanatında ise mekan tasarımı alanına değinilerek mekanın sanat biçimi olarak kullanılmasına değinilmektedir. Birinci bölümde bahsi geçen çağdaş sanat akımlarının mekan tasarımı alanına nasıl yansıdığı aktarılmaktadır. Bu bölümde örneklem olarak sanat eserlerini içerisinde barındıran ve aynı zamanda kendisi de bir sanat yapıtı olarak karşımıza çıkan sanat galerileri yer almaktadır. Günümüzde sanat galerileri içindeki eserlerle yükselen ve değer kazanan bir yer olmaktan bir başka boyuta taşınmaktadır. İçerisinde hiçbir eser sergilenmediği zaman boş, kullanılmayan, atıl yerler haline dönüşmek yerine, izlenebilir ve kendi ifade biçimi olabilen birer tasarım ögesi, mekanın sanatı haline dönüşmektedir.

1. Sanatın Mekanı: Çağdaş Sanatta Mekan

Sanat, bir başkasının yansıttığı duyguları görerek ya da duyarak algılayan birinin, bu duyguların aynısını yaşaması temeline dayanan bir etkinliktir (Tolstoy, 2016: 39). Sanat bir iletişim ve ifade biçimidir. Sanatçı ortaya koyduğu eserde, eseri izleyen ile iletişime geçmektedir. Sanat, maddi olmayan bir fayda güderken, insanlara yaşattığı duyusal etkileşim ile işlevselliğini göstermektedir. Her alanda olduğu gibi modernizm ve teknolojinin gelişimi sanat alanında da değişiklikler yaratmıştır. Erzen (1991: 22), bu döneme kadar sanatı ifade eden kompozisyon, biçim gibi kavramlardan farklılaşarak yeni eğilimlerin ortaya çıktığını belirtmektedir. Gibbson (2007: xiii), çağdaş sanatın 1960'lı yıllarda başladığını, aslında kavram olarak yeni ya da güncel algısı taşıdığını fakat artık çok uzun bir süreyi kapsadığını belirtmektedir. Çağdaş sanatın ortaya çıkışında karşı sanatı yaratmayı amaçlayan Fluxus, soyut dışavurmculuğa karşı ortaya çıkan Pop Art ve düşünceye dayalı bir anlayışı savunan Duchamp'ın önemli etkileri bulunmaktadır. Bu çalışma kapsamında ilgi tutulan mekan ve sanat konusunda, çağdaş sanatta mekanın kullanımı ve mekanın bir sanat objesi olması konusunda çok çalışma bulunmaktadır. Özellikle çağdaş sanatın doğuşundan bu güne çağdaş sanat; arazi sanatı *(land art)*, yerleştirme sanatı *(installation art)*, performans sanatı *(performance art)* ve video sanatı *(video art)* gibi sanat türlerinde açılımlar ve özellikle tüm bu alanlarda mekanın yoğun kullanımı ve ilişkisi görülmektedir.

Arazi Sanatı (Land Art), mekanla iç içe bir yapıdadır fakat daha çok kapalı mekanlar değil, adından da anlaşılacağı gibi açık alan ve arazilerde gerçekleştirilmektedir. Doğada bulunan malzemeler içeren ürünler olabildiği gibi, araziyi biçimlendirerek de olabilmektedir. Krauss (1979: 41), sanatçının, sanayileşme ile değil, doğanın sahip olduklarıyla farkındalık yarattığını belirtmektedir.

Görsel 1. Robert Smithson, Spiral Jetty, 1970 (Robert Smithson, 2017).

Yerleştirme Sanatı (Installation Art), yerleştirme/enstalasyon nesnelerinin yerlerinin belirlenmesi ya da bir mekan içerisine yerleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Oliveira vd. (2015: 14), nesnelerle sanatçının kendi "hayali mekanını" oluşturarak sanat eserini yarattığını bu çalışmalara da yerleştirme sanatı denildiğini belirtmektedir. Görsel 2'de yer alan yerleştirme sanatı 2003 yılında 8. Uluslararası İstanbul Bienali kapsamında Doris Salcedo tarafından gerçekleştirilmiştir. İstanbul'daki göçün tarihini ele almak üzere iki bina arasında istiflenen 1550 ahşap sandalyeden oluşmaktadır (MCA, 2017).

Görsel 2. Doris Salcedo, Untitled, 2003 (Gwarlingo, 2017).

Performans Sanatı (Performance Art), çoğunlukla sanatçının kendi bedenini kullanarak gerçekleştirdiği eserlerden oluşmaktadır. Germaner (1997: 59), ise özel beceri, işlev ve ifade gerektirmeden yapıtın seyirci tarafından tamamlanması olarak tanımlamaktadır. Performans sanatı, aynı performansın farklı mekanlarda gerçekleştirilebilmesi için tek bir mekana özgü olmayıp, diğer çağdaş sanat biçimlerine göre mekan ilişkisi daha az görülmektedir.

Görsel 3. Mona Hatoum, Performans Still, 1985, 1995 (Tate, 2017).

*Video Sanatı (Video Art),*adından da anlaşıldığı gibi birçok ifade biçimini bir araya toplayabilsen, hareketli görüntülerden oluşan bir sanat biçimidir. Köksal (2008: 129), video sanatını sinemadan ayıran oyuncu, diyalog, konu ve senaryo gibi ögeleri kullanmak zorunda olmadığını, sınırlarını keşfetmek ya da izleyicinin sinemadan beklentilerine saldırıda bulunmak gibi amaçlar güdebildiğini belirtmektedir.

Görsel 4. Heli Rekulai, Skein, 2000 (Kati Kivinen, 2015).

Altıntaş ve Eliri (2012: 65), modern sanatın bir kent sanatı olduğunu ve kentte yaşayan ve kentten etkilenerek sanat yapanların kenti güzelleştirdiklerini belirtmektedir. Kamusal alanda yapılan sanat, her kesimden bireylerin bulunduğu bir alanda gerçekleştiğinden izleyici ile daha etkin bir etkileşim göstermektedir. Miles (1997:2), sanatın popüler kültürdeki görünümüne rağmen mimarlık, kentsel tasarım ve kentsel planlama ile yakından ilgili olduğunu belirtmektedir. Sanatta mekanın kullanımının yoğun olarak görüldüğü çağdaş sanat akımlarında mekana farklı bir bakış ve bambaşka bir anlam yüklenmeye başlanmaktadır. Sanat mekanla bütünleşerek, tüm mekan bir esere dönüşmektedir. Sanatın kurgulandığı yer zaten bir mekandır ve mekanla birlikte kurgulanmış bir sanat eseri, çalışmanın bütünlüğü, bağlam, kapsam ve ilgi açısından son dönemlerde oldukça sık görülmektedir.

2. Mekanın Sanatı: Sanat Galerileri

Mekan kavramı en basit ve tanımlanabilen haliyle sınırları olan bir boşluğu, yapıyı ifade etmektedir. Fakat mekan kavramı her disiplinde benzer nitelikleri taşıdığı halde ayrı anlamlar yüklenebilen bir olgudur. Mekan ve sanat etkileşimi sadece nesneleri içinde barındırması değildir. Sanat teorisi yaratılmasında öncülük eden Plehanov, sanat-toplum konusunda tartışmaların doğru bir sonuca ulaşması için "Sanat sanat için mi, toplum için mi?" sorusuna cevap aramak yerine sorunun yanlış

sorulduğunu belirtmektedir. Plehanov, (1987: 18), "…problemin, olması gereken şey bakımından değil, olmuş ve olmakta olan şey bakımından ele alınması gerekir" diye açıklamaktadır. Aynı bakış açısı bu çalışmada sanat ve mekan için geçerlidir. Sanatın mekanı ve mekanın sanatı olmuş ve olmakta olan şey bakımından ele alınmaktadır. Sanatın malzemesi veya bir parçası olarak kullanılan mekan çağdaş sanat tartışmalarında üzerine bir çok söylemde bulunulmuş bir konu olmuştur. Fakat sanat eserini içinde barındıran mekanlar, sanat ilişkisiyle ele alınmamaktadır. Duncan (2005: 78), sanat müzesi ve galeri alanlarının kalıcı bir ritüelin bir çeşidi olarak kurgulandığını, bu ritüelin hem kişisel hem de sosyal olduğunu belirtmektedir. Sanat galerileri örneğine bakacak olursak, kendileri birer sanat eseri olan mekan tasarımlarıyla dünyaca ünlü sanat galerileri bulunmaktadır. Bir sanat galerisinde amaç, eserin izlenebilmesi imkanının fiziksel, psikolojik açıdan uygunluğunu sağlamak ve birçok duyuya hitap edebilmektir. Ancak bazı galeriler kendileri birer sanat eseri olmaktadır. Mimari yapısı ve iç mekan tasarımlarıyla onlarda tasarımcının sanatını ifade biçimi değil midir?

Paris'teki Louvre Müzesi, Atina'daki Akropolis Müzesi gibi gerek mimarisi gerek iç mekan özellikleriyle uluslararası üne kavuşmuş olan yapılar bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı ise müzeler değil daha küçük ölçekli yapılanmış aslında birer yerleştirme ya da performans sanatını kendi yapısıyla sergilediği söylenebilecek olan sanat galerileridir. Sanat galerileri, sanatı sergileyen ve yaşatan mekanlardır. Tasarımlarıyla farkındalık yaratan galeriler, artık sanatın sergilendiği bir yer olmaktan, sanatın kendisi olmaya doğru yol almaktadır. Bir sergileme alanından ötede, serginin kendisi, eserin atölyesi olmaktadır. Böylece artık mekanlar nötr formda geri planda olmak yerine sanatın içinde sanatın kendisi olmaya aday gösterilmektedir. Çalışmada bu bağlamda tasarımları hem sergilemeyi kapatmayacak hem de sergileme olmadığında kendini sergileyebilecek örneklere yer verilmiştir.

Chateau La Coste Art Gallery, Fransa, 2017

Renzo Piano Building Workshop tarafından Aix-en civarlarında bir şaraphanenin üzüm bağları arasında yapılmıştır. Binanın bahçe kotuyla bitmesi için 6 metre inilerek suyun içinde beton duvarlarla çevrelenmiş biçimde tasarlanmıştır. Tekne yada uçurtma yelkenlerine benzetilen tavan yapısı ve zemine gömülü olması mekana hafiflik hissi katmaktadır (Dezeen, 2017). Bu yapı hem sergileme alanı hem de tasarımcısının arazi sanatı olarak yaptığı bir eser gibi değerlendirilmektedir.

Görsel 5. 6. Chateau Chateau La Coste Art Gallery, 2017 (Dezeen, 2017).

Paris Bourse de Commerce, 2017-18

Paris'te ünlü Japon mimar Tadao Ando tarafından tasarlanan bir yapı ile tarihi bina olan Paris Borsa ve Ticaret binası bir sanat galerisine dönüştürülmektedir. Projenin 2018'de biteceği, 2019'da sergilenmeye başlayacağı belirtilmektedir. Yapının ortasına 30m. çapında, 9 m. yüksekliğinde beton bir silindir olarak tasarlanan galeri, mimarın tarihi bir bina içine yerleştirdiği bir kütledir. Bu yapı da tasarımcısı tarafından yapılan, yerleştime sanatına örnek olarak gösterilebilmektedir.

Görsel 7. 8. 9. Paris Bourse de Commerce, 2017 (Designboom, 2017).

MeCri Müzesi Köşkü, Minusio, 2014-16

Studio Inches Mimarlık tarafından projesi 2012'de hazırlanan, yapımı 2014-16 yıllarında tamamlanan yapı MeCri müzesine ek olarak tasarlanmıştır. Bir "köşk" sergisi olarak adlandırılan galeri, çekirdeğin biçimsel özelliklerine ve hacmine benzer, orijinal sınırları bozulmadan bir sergi alanı olarak düşünülmüştür. Granit duvarları ve 9 metrelik bir tavan penceresi bulunmaktadır (SIA, 2017). Dik açılı çatısının ortasında yer alan bu pencere güneşin hareketiyle birlikte iç mekanda bir hareket algısı yaratarak kendi performans sanatını sergilemektedir. Formu ve bembeyaz duvarları ferah bir mekan oluşturmaktadır. A+ Awards 2017'de galeriler kategorisinde ödül almıştır.

Görsel 10. 11. MeCri, 2014 (Studio Inches Architettura, 2017).

Beijing Art Gallery, Pekin, 2015

Geleneksel yapıya sahip binası olan Pekin'de bir sanat galerisinde, içine Arch Studio tarafından eklenen hareketli duvarlarla sergi alanları yaratılmıştır. Tasarımcı, doğa, sadelik ve zen unsurlarıyla tasarlayarak, mevcut iç mekanı en üst düzeyde kullanıma açmayı amaçladıklarını belirtmektedir (Dezeen, 2017). Bu yapı içinde gerçekleşecek sergiye göre düzenlenebilmesi ve hareketli duvarlarıyla, sınırları kaldırmayı hedefleyen ve hareketli görüntülerden oluşan video sanatını yansıtmaktadır.

Görsel 12. 13. *Beijing Art Gallery*, 2015 (Dezeen, 2017).

Değerlendirme ve Sonuç

Sanatın, 1960'lı yıllardan sonra teknolojinin gelişimi gibi bazı oluşumlarla beraber değişiklikler yaşadığını ve disiplinler arası bir durumun ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Sanat ve tasarım alanlarındaki değişimler, tüm disiplinlere yansımaktadır. Üretimi birbirinden bağımsız düşünülemeyen bu alanlarda birbirinin ögelerini bir biçimde kullanma görülmektedir. Özellikle mekan ve sanat kavramları sıklıkla tartışılmaktadır. Çağdaş sanat kavramının oluşumu ile mekan algısı değişmekte ve sanatın tüm alanlarında mekan kullanımının artmasıyla mekan kullanımına yönelik yeni tavırlar da ortaya çıkmıştır. Tasarımda bir sanat akımının konsept olarak problem çözümünde yer alması gibi sanatta da bir öge olarak mekan kullanılmaktadır.

Sanat ve mekan arasındaki ilişki farklı ifade biçimleriyle birlikte çok sayıda çalışmada ele alınmıştır. Söz konusu ifade biçimlerinden birer sanat anlayışına dönüşen ve günümüzde hala geçerliliği olan, arazi, yerleştirme, performans ve video sanatları mekan ve sanat konusunun merkezi haline gelmiştir. İlk bölümde yer verilen bir sanat objesi olarak mekanın kullanılma yöntemleri bu ifade biçimlerine birer örnektir. Bu örneklerde mekanın artık bir öge olmasıyla birlikte eserin mekanla birlikte var olması hatta tüm mekanın bir esere dönüşmesi söz konusu olmaktadır. Özellikle herkese açık mekanlarda gerçekleştirilen sanatın her grup birey ile etkileşime girerek daha etkin bir yayılım göstermektedir.

Benzer yöntemlerin mekanı oluştururken yani mekanın sanatı olarak kullanılması da ikinci bölümde örneklerle yer almaktadır. Üretim yöntemleri çağdaş sanatta yer alan yöntemlerle eşleşen ve sanat akımlarının birer yansıması olarak görülebilen mekan tasarımları bulunmaktadır. Bu mekanlar, kendi yapısal özellikleri, fiziki hareketleri ile sanatı yaşatmaktadır. Örneklem olarak seçilen sanat galerileri hem sanat eserlerinin sergilenmesi hem de bir eser olarak kendi tasarımını ortaya çıkarmaktadır. Çalışmada yapılan araştırmalarda sanatın, kentsel doku da, mimari de, iç mekanda önemli yer tutmakta olduğu görülmekte, yeni anlayışlarla birlikte sanat ve mekan ilişkisinin kuvveti gözler önüne serilmektedir. Bu çalışmada çift yönlü etkileşim incelenmektedir. Yaklaşımların mekan açısından yeni birer algı oluşturduğu, sanat ve tasarım alanlarında disiplinler arası bir etkileşim sağladığı görülmektedir. Mekan kültürünü içinde barındıran tasarım ve sanat zaten ayrı düşünülmemesi gereken iki kavramdır. Sanatçı ya da tasarımcı sadece sanat ve tasarım akımlarını değil, bilimi, teknolojiyi, günceli takip etmeli, kendi eserleriyle ilişkilendirmelidir. Zaten bu yapı sanatçı ya da tasarımcının diğer bireylerle iletişime geçme ve ifade etme biçimidir. Sonuç olarak, sanatın mekanı ve mekanın sanatının ilişki ve etkileşimi çalışmada gözler önüne serilmektedir. Çağdaş sanatın tüm sanat disiplinlerini kapsayan yaygın etkisinin yanı sıra mekan tasarımı örneklerinde olduğu gibi tüm tasarım disiplinlerinde de yansıması olduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

ALTINTAŞ, Osman ve ELİRİ, İsa. "Birey Toplum İlişkisinde Kent Kültürü, Kamusal Alan ve Onda Şekillenen Sanat Olgusu". İDİL Sanat ve Dil Dergisi, 1-5 (Aralık, 2012): 61-74.

DESIGNBOOM, 2017. https://www.designboom.com/architecture/tadao-ando-paris-pinault-collection-bourse-de-commerce-museum-06-29-2017/ Erişim Tarihi: 10.08.2017.

DEZEEN, 2017. https://www.dezeen.com/2017/05/19/renzo-piano-building-workshop-chateau-la-coste-sunken-art-gallery-sails-vineyard-winery-aix-en-provence-france/

https://www.dezeen.com/2015/11/05/arch-studio-foldaway-walls-exhibition-spaces-beijing-rongbaozhai-western-art-gallery/ Erişim Tarihi: 10.08.2017.

DUNCAN, Carol. "The Art Museum as Ritual". Heritage, Museum and Galleries: An Introductory Reader, Ed. Gerard Corsane, Routledge, 2005.

ERZEN, N. Jale. Modernizm Sonrası Sanat. Çağdaş Düşünce ve Sanat, Plastik Sanatlar Derneği Yayın Dizisi 1, 1991.

GERMANER, Semra. 1960 Sonrası Sanat / Akımlar Eğilimler Gruplar Sanatçılar, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1997.

GIBBONS, Joan. Contemporary Art and Memory: Images of Recollection and Remembrance. London: I. B. Tauris & Co. Ltd, 2007.

GWARLINGO, 2017. www.gwarlingo.com/2012/artist-doris-salcedo-i-began-to-conce ive-of-works-based-on-nothing/ Erişim Tarihi: 10.08.2017

KIVINEN, Kati. "From Monitor to Gallery Space – Spatialisation of the Moving Image in Finnish Video Art in the 1990s", FNG Research, 2 (2015): 1-13.

KÖKSAL, Musa. "Plastik Sanatlar ve Sinemanın İlişkisi", İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 2-4 (2012): 121-131.

KRAUSS, Rosalind. "Sculpture in the Expanded Field", The MIT Press, 8 (Ekim, 1979), 30-44.

MILES, Malcolm. Art, Space and the City. London: Routledge, 1997.

MUSEUM OF CONTEMPORARY ART Chicago, 2017. www3.mcachicago.org/2015/salcedo/works/untitled-istanbul/ Erişim Tarihi: 10.08.2017

OLIVEIRA, D. N., OXLEY, N., PETRY, M ARCHER, M. Installation Art. Smithsonian Institution Press, 1994.

PLEHANOV, V. Georgi. Sanat ve Toplumsal Hayat. Dünya Klasikleri Kültür Dizisi, Çev. C. Karakaya, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1987.

SMITHSON, Robert. www.robertsmithson.com Erişim Tarihi: 10.08.2017

STUDIO INCHES Architettura. http://inches.ch/progetti/padiglione-museo-mecri/ Erişim Tarihi: 10.08.2017

TATE, http://www.tate.org.uk/art/art-terms/p/performance-art Erişim Tarihi: 10.08.2017

TOLSTOY, N. Lev. Sanat nedir?, Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi, Çev. M. Beyhan, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.